

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2025. № 63(3). С. 35-42. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2025.63.35-42>.

2. Здебський Д. В. Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як методу кримінального аналізу : дис. д-ра філософії : 081 / Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2026. 270 с.

3. American Polygraph Association. Standards of Practice. Adopted 23 August 2019. URL: https://polygraph.org/docs/adopted_8-23-19_APA_STANDARDS_OF_PRACTICE.pdf (дата звернення: 24.04.2026).

4. Gougler M., Nelson R., Handler M. et al. Meta-analytic survey of criterion accuracy of validated polygraph techniques. Polygraph. 2011. Vol. 40, No. 4. P. 194-305.

5. National Research Council. The Polygraph and Lie Detection. Washington, DC : The National Academies Press, 2003. 416 p. DOI: <https://doi.org/10.17226/10420>.

6. Dreyfus S. E., Dreyfus H. L. A five-stage model of the mental activities involved in directed skill acquisition. California University, Berkeley, Operations Research Center, 1980. 18 p.

ЗЕЛІСКО Наталія Богданівна

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВАЛІДАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Вступ. Сучасне академічне середовище перебуває на етапі докорінного переосмислення освітніх парадигм. В умовах глобальної невизначеності, стрімкого розвитку індустрії 4.0 та тотальної цифровізації бізнес-процесів, критичне мислення (КМ) перестає бути суто філософською категорією і переходить у розряд прикладних інструментів виживання. Для фахівців у сфері підприємництва та бізнес-технологій здатність до критичного аналізу є базовою компетенцією, що визначає ефективність прийняття управлінських рішень, валідацію інноваційних ідей та мінімізацію ризиків у динамічному ринковому середовищі.

1. Теоретичний базис критичного мислення в контексті бізнес-освіти

Критичне мислення в академічному середовищі традиційно розглядається як процес об'єктивного аналізу, синтезу та оцінки інформації. Однак у контексті бізнес-освіти цей процес набуває специфічних рис. Це не просто «мислення про мислення», а «мислення заради дії» (Thinking for Action).

В основі підприємницького підходу лежить здатність бачити можливості там, де інші бачать проблеми. Проте без критичного фільтра підприємницький

ентузіазм може призвести до хибних інвестиційних рішень. Академічна підготовка має фокусуватися на розвитку трьох складових КМ:

- ✓ інтелектуальна скептичність (здатність ставити під сумнів «очевидні» ринкові тренди);
- ✓ логічна обґрунтованість (побудова бізнес-моделей на основі перевірених даних, а не інтуїтивних припущень);
- ✓ когнітивна гнучкість (готовність змінювати стратегію (pivot) у відповідь на нові аргументи та зміну ринкової кон'юнктури).

2. Критичне мислення та бізнес-технології: виклики цифровізації

Цифровізація бізнесу принесла не лише нові інструменти (Big Data, AI, Blockchain), а й нові загрози: інформаційний шум, алгоритмічні упередження та ефект «ехо-камер».

Використання бізнес-технологій вимагає критичного підходу на декількох рівнях:

1. Рівень даних. Спеціаліст повинен розуміти, що дані не є нейтральними. Критичне мислення дозволяє ідентифікувати помилки у вибірках та упередженість алгоритмів машинного навчання, які можуть призвести до дискримінаційних або збиткових рішень.

2. Рівень інструментарію. Впровадження складних CRM, ERP-систем або рішень на базі ШІ часто стає самоціллю («технологічний фетишизм»). КМ допомагає оцінити доцільність технології з точки зору ROI (рентабельності інвестицій) та стратегічних цілей підприємства.

3. Рівень безпеки. Критичне ставлення до цифрової гігієни та кібербезпеки є критичним для збереження інтелектуальної власності бізнесу.

У сучасному академічному дискурсі важливо змістити акцент з «опанування інструментів» на «критичну оцінку їхнього впливу». Розглянемо ключові технологічні вектори, де критичне мислення є визначальним.

Генеративний ШІ (ChatGPT) у бізнес-комунікаціях має переваги, але й ризики галюцинацій. Впровадження великих мовних моделей (LLM) у бізнес-процеси стало найбільш стрімким технологічним трендом останніх років. Проте професійна підготовка майбутніх підприємців має базуватися на розумінні фундаментального парадоксу: ШІ є надзвичайно ефективним у формі, але часто вразливим у змісті.

Критичні аспекти використання ChatGPT у бізнесі:

- ✓ проблема «галюцинацій» та верифікація фактів. У бізнес-комунікаціях ціна помилки (неправильна цифра у звіті, вигаданий юридичний прецедент або помилкова аналітика ринку) може вимірюватися значними фінансовими втратами. Критичне мислення тут виступає як обов'язковий етап Human-in-the-loop – коли фахівець не просто приймає результат, а піддає його крос-верифікації.
- ✓ втрата автентичності та етичні ризики. Автоматизована генерація контенту може призвести до деградації бренду та втрати емоційного зв'язку з клієнтом.

Критичний аналіз дозволяє оцінити, де автоматизація доречна (рутинні листи), а де вона є неприпустимою (стратегічні переговори, антикризовий менеджмент).

✓ конфіденційність та інтелектуальна власність. Користувач повинен критично оцінювати, які дані він надає моделі. Розуміння того, що введений запит стає частиною навчальної вибірки, є критичним для захисту комерційної таємниці підприємства.

Сучасні бізнес-технології базуються на аналізі великих масивів даних. Проте критичне мислення вимагає розуміння того, що «дані не говорять самі за себе».

Напрямки критичної оцінки аналітичних систем:

✓ кореляція не означає каузальність (причинність). Студенти-підприємці мають навчитися відрізняти випадкові статистичні збіги від реальних ринкових закономірностей. Наприклад, зростання продажів може збігтися з впровадженням нового ПЗ, але бути спричиненим зовнішніми макроекономічними факторами.

✓ алгоритмічна упередженість (Algorithmic Bias). Якщо історичні дані містять помилкові управлінські стереотипи, ШІ-система їх масштабує. Критичний підхід дозволяє виявити ці приховані викривлення в системах оцінки персоналу (HR-tech) або кредитного скорингу.

В контексті викладання бізнес-технологій блокчейн часто подається як панацея для забезпечення довіри. Критичне мислення дозволяє демістифікувати цю технологію.

Питання для критичної рефлексії:

✓ економічна доцільність. Чи справді розподілений реєстр потрібен для конкретної бізнес-моделі, чи це лише спроба слідувати «хайпу»?

✓ ESG-контекст. Як корелюється використання енергоємних блокчейн-протоколів із цілями сталого розвитку підприємства? Наскільки етичним є використання технології, що має значний вуглецевий слід, у екологічно орієнтованому бізнесі?

3. ESG-стратегії та критичний аналіз сталої моделі бізнесу

Сучасне підприємництво неможливе без врахування принципів ESG (Environmental, Social, and Governance). Саме тут критичне мислення відіграє ключову роль у розрізненні реальної соціальної відповідальності від маркетингового «грінвошингу».

В академічному середовищі важливо навчити майбутніх підприємців критично оцінювати довгострокові наслідки бізнес-діяльності:

✓ як цифрова трансформація впливає на енергоспоживання?

✓ які соціальні ризики несе автоматизація праці?

✓ як забезпечити прозорість управління в децентралізованих автономних організаціях (DAO)?

Критичний підхід дозволяє перетворити ESG з декларативного обов'язку на реальний фактор конкурентоспроможності.

В межах підготовки фахівців аграрного та економічного профілю (зокрема на базі ЛНУВМБ ім. С.З. Гжицького) критичне мислення стає фундаментом для впровадження ESG-стандартів.

Практичні вправи для академічного середовища:

1. Аналіз «грінвошингу». Студенти отримують річні звіти великих підприємств і, використовуючи інструменти бізнес-аналітики, мають знайти розбіжності між задекларованими екологічними цілями та реальними інвестиціями в бізнес-технології.

2. Сценарне моделювання «Що, якщо?». Використання систем імітаційного моделювання для перевірки стійкості бізнес-моделі до критичних змін (наприклад, раптової зміни податкового законодавства для ФОП 3-ї групи або введення нових екологічних мит).

4. Методологія розвитку критичного мислення: від теорії до практики

Для ефективної підготовки фахівців у галузі бізнес-технологій традиційних лекційних занять недостатньо. Потрібні активні методи навчання, інтегровані в академічний процес:

- ✓ метод кейс-стаді Case-based Learning (аналіз реальних кризових ситуацій, де помилка в критичному оцінюванні ринку призвела до банкрутства компаній (наприклад, кейси Kodak або Nokia).
- ✓ методологія Lean Startup (навчання через цикл «створення – вимірювання – навчання»). Це практичне втілення наукового методу в бізнесі, де кожна бізнес-ідея розглядається як гіпотеза, що потребує критичної перевірки).
- ✓ дебати та симуляції (створення штучних конфліктних ситуацій, де студенти мають обґрунтувати вибір певної бізнес-технології перед «інвесторами», відповідаючи на гострі критичні запитання).
- ✓ проєктна робота з елементами рефлексії (при розробці стартап-проєктів обов'язковим має бути розділ «Критичний аналіз слабких місць та альтернативні сценарії розвитку»).

У сучасному бізнес-середовищі критичне мислення виступає арбітром між «підприємницьким чуттям» та «диктатурою даних». Для академічного дослідження важливо розрізняти ці механізми, особливо в контексті впровадження складних бізнес-систем.

Інтуїція в бізнесі часто базується на евристиках – когнітивних спрощеннях, які дозволяють приймати рішення миттєво. Перевагами є висока швидкість реакції, низька вартість прийняття рішення, ефективність у кризових ситуаціях з дефіцитом часу. Критичним недоліком стає вразливість до когнітивних упереджень (ефект підтвердження, ілюзія контролю, надмірна впевненість). Інтуїція часто підводить у масштабованих цифрових системах, де процеси є нелінійними та багатофакторними.

Грамотність у роботі з даними (Data Literacy) – це не просто вміння читати графіки, а здатність критично оцінювати весь життєвий цикл інформації. Вона включає чотири ключові компетенції:

5. Роль академічного середовища у формуванні нової генерації підприємців

Університет має стати майданчиком для інтелектуального експерименту. Важливо змістити акцент з «накопичення знань про технології» на «розвиток здатності оцінювати технології». Викладач у цьому контексті виступає не як ретранслятор інформації, а як фасилітатор, що стимулює критичний дискурс.

Особливу увагу слід приділити міждисциплінарності. Поєднання економічних знань з основами дата-сайнс, психології прийняття рішень та етики створює цілісну картину, необхідну для критичного сприйняття сучасного бізнес-ландшафту.

Академічне середовище має виховувати не «операторів технологій», а «архітекторів рішень». Критичне мислення у поєднанні з глибоким розумінням бізнес-технологій формує інтелектуальну відповідальність. Це означає:

- ✓ розуміння наслідків автоматизації для ринку праці;
- ✓ етичне використання персональних даних клієнтів;
- ✓ здатність визнати помилковість обраної технологічної стратегії та вчасно провести реструктуризацію.

Висновки

Критичне мислення в академічному середовищі є мостом між теоретичними знаннями та практичною успішністю в бізнесі. В умовах домінування бізнес-технологій, здатність людини до глибокого аналізу, етичної оцінки та логічного висновку залишається єдиною незамінною компетенцією, яку неможливо повністю автоматизувати. Розвиток КМ у майбутніх підприємців є запорукою не лише їхнього особистого успіху, а й економічної стійкості та інноваційного поступу держави в цілому.

Отже, інтеграція критичного мислення в освітній процес підготовки підприємців є необхідною умовою для безпечного та ефективного впровадження бізнес-технологій. Тільки через призму критичної перевірки гіпотез, етичної оцінки алгоритмів та валідації даних ми можемо трансформувати академічні знання у реальну економічну стійкість та інноваційну спроможність сучасного бізнесу.

ЗОЗУЛЯК-СЛУЧИК Роксоляна Василівна

РОЛЬ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У період війни роль соціальної роботи стає надзвичайно важливою для підтримки соціальної стабільності та надання гуманітарної допомоги постраждалим від військового вторгнення та глибокої економічної кризи. Фахівці соціальної сфери щодня стикаються з новими викликами, забезпечуючи

Intercultural Communication (Based on Chinese Language Material)	мислення в міжкультурній комунікації (на основі китайськомовного матеріалу)	
Ivanna Zaremska Development of critical thinking of higher education students in classes on the course "Foreign Language for Professional Purposes"	Заремська Іванна Розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти на заняттях із курсу «іноземна мова за професійним спрямуванням»	116
Dmytro Zdebskyi Critical thinking as a professional competence of a polygraph examiner	Здебський Дмитро Критичне мислення як професійна компетентність поліграфолога	119
Nataliia Zelisko Critical thinking as a tool for validating business models in the digital environment	Зеліско Наталія Критичне мислення як інструмент валідації бізнес-моделей у цифровому середовищі	122
Roksoliana Zozuliak-Sluchykh The role of critical thinking in the professional training of future social professionals	Зозуляк-Случик Роксоліана Роль критичного мислення у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери	127
Maryna Kabysh Development of critical thinking in higher education institutions in Ukraine	Кабиш Марина Розвиток критичного мислення у закладах вищої освіти України	129
Olha Kalyta-Vlasiuk, Mariia Holubieva Developing critical thinking among future environmental professionals in higher education institutions in France	Калита-Власюк Ольга, Голубєва Марія Розвиток критичного мислення майбутніх фахівців з екології в закладах вищої освіти Франції	131
Yuliia Kaliuzhna Films as an immersive method of learning and shaping creative thinking in political science students	Калюжна Юлія Фільми як імерсивний метод навчання та формування креативного мислення студентів-політологів	135
Viktor Kasianchuk Comparative effectiveness of traditional rehabilitation and VR\AR technologies	Касянчук Віктор Порівняльна ефективність традиційної реабілітації та VR\AR технологій	140
Yuliia Kerpatenko Critical and creative thinking: teaching higher education students to analyze information from	Керпатенко Юлія Критичне та креативне мислення: навчання здобувачів закладів	143